

Per una consciència de paisatge. L'aportació de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge

Joan Nogué

*Director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya.
Catedràtic de Geografia Humana de la Universitat de Girona*

1. LA PROBLEMÀTICA. 2. EL CONTEXT LEGISLATIU EUROPEU, ESPANYOL I CATALÀ. 3. ESTRUCTURA I CONTINGUTS DE LA LLEI. 4. A TALL DE CONCLUSIÓ: ELS REPTES DE LA LLEI.

1. La problemàtica

A Catalunya hem assistit a una curiosa paradoxa les darreres dècades: en el precís moment en què moltes ciutats –grans, mitjanes i petites– rentaven la cara als seus centres històrics i eixamples més significatius i, també, a molts barris perifèrics deixats de la mà de Déu durant anys i anys, la resta del territori es degradava. Hem estat capaços de pensar la ciutat, però no la resta del territori. Hem actuat amb força encert sobre la ciutat, sobre l'espai urbà compacte, però no sobre aquell territori que s'estén més enllà dels murs imaginaris de la ciutat tradicional. Hem après a conservar el patrimoni històric i monumental de desenes de barris urbans centenaris, sense que això ens hagi impedit avançar en l'experimentació de noves formes arquitectòniques i urbanístiques, però no hem estat capaços de fer el mateix amb la varietat excepcional de paisatges de què disposa el país.

Les causes que han donat lloc a aquesta paradoxa, a aquesta contradicció, són moltes i diverses i no disposem de prou extensió per entrar-hi a fons, però sí per apuntar-les.

Caldria ressaltar, en primer lloc, la manca d'una "consciència de paisatge", d'una sensibilitat com a país cap a aquest bé patrimonial excepcional que és el paisatge. El paisatge és la projecció cultural d'una societat en un territori

determinat, i no tan sols en referència a la seva dimensió material, sinó també a la seva dimensió espiritual, simbòlica i identitària. L'absència d'aquesta cultura de paisatge, present només en cercles determinats, és un llast que, com a país, arrosseguem de fa massa temps. Aquesta absència està relacionada estretament amb la inexistència històrica d'una legislació territorial i urbanística sensible a la temàtica paisatgística, una altra de les causes que expliquen la degradació dels paisatges catalans.

Finalment, determinades dinàmiques territorials i urbanístiques conjunturals d'impacte paisatgístic elevat acaben d'explicar la problemàtica actual dels nostres paisatges. Ens referim, concretament, a la dispersió de l'espai construït i, molt especialment, a la urbanització disseminada. És a dir, al creixement urbanístic desorganitzat, espacialment incoherent, desordenat i deslligat dels assentaments urbans tradicionals. Aquesta dispersió de l'espai construït, junt amb la implantació de determinats equipaments i infraestructures mal integrats en l'entorn immediat, ha generat –en uns indrets més que en altres– uns paisatges mediocres, dominats cada cop més per l'homogeneïtzació i la banalització. Els darrers decennis, hem assistit, en definitiva, a l'emergència de territoris sense discurs i de paisatges sense imaginar.

Tenim un territori fracturat i un paisatge degradat, que està perdent a gran velocitat bona part dels seus valors i de la seva idiosincràsia

És justament per la situació que acabem de descriure que la promulgació de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge, de 8 de juny de 2005 (DOGC 4407), és tan oportuna i representa una alenada d'aire fresc que permet encarar el futur amb optimisme. Anem, doncs, a continuació a examinar-la. Abans la contextualitzarem i, al final i a tall de conclusió, apuntarem alguns dels principals reptes que, al nostre entendre, la Llei té plantejats.

2. El context legislatiu europeu, espanyol i català

A diferència de molts països del nostre entorn, el paisatge no ha estat mai tingut en compte seriosament pel legislador, ni a escala autonòmica ni a escala estatal. Aquesta circumstància, per sort, està canviant darrerament, i aquesta Llei n'és una prova. Érem lluny dels països europeus més conscienciats en aquesta temàtica, com ara:

- França, amb una Llei del paisatge promulgada el 1993 i de la qual es deriven instruments de gestió interessants, com ara les *Directives de protection et de mise en valeur des paysages*, com també la creació del Consell Nacional del Paisatge (8 de desembre de 2000), encarregat de fer un seguiment acurat de l'aplicació de la Llei;
- Regne Unit, amb una *Environmental Protection Act* aprovada el 1990 i organismes regionals encarregats de vetllar per la protecció i la gestió del paisatge (l'*English Heritage*, l'*Scottish Natural Heritage* o la *Countyside Commission*);
- Holanda, que el 1992 va sotmetre públicament a discussió un atrevit document polític en el qual es marcaven les directrius bàsiques de planificació del paisatge holandès per als propers 30 anys (!) i que, fa ben poc, ha creat l'anomenat Consell Nacional del Paisatge, sense atribucions competencials específiques però amb una gran influència real atesa la seva autoritat moral;
- Suïssa, un país que esmenta el paisatge en la seva Constitució i que acaba d'aprovar (el 2004) l'estratègia *Paysage 2020*; i
- Alemanya, amb una Llei federal de protecció de la natura aprovada el 1976 i modificada el 1993 (*Bundesnaturschutzgesetz*), que actua de llei marc per als diferents *länder* a l'hora de legislar en matèria paisatgística i que assenyala, per exemple, l'obligatorietat d'incloure plans de paisatge (*landschaftspläne*) en el planejament urbanístic.

L'experiència acumulada en aquests i en altres països pot ser extremadament útil a l'hora de desplegar una autèntica política de paisatge a casa nostra. També ho pot ser una lectura atenta de l'extensa legislació supranacional que hi ha sobre aquest tema, entre la qual caldria ressaltar, només a tall d'exemple:

- la Carta del Paisatge Mediterrani –Carta de Sevilla–, elaborada el 1992 per les regions d'Andalusia, Llenguadoc-Rosselló, Toscana i Vèneto, i adoptada més tard, el 1994, per la Conferència de Poders Locals i Regionals del Consell d'Europa;
- l'Estratègia de Diversitat Biològica i de Paisatge Paneuropea (Sofia, 1995); i, sobretot,

- el Conveni Europeu del Paisatge (CEP), signat al Palazzo Vecchio de Florència el 20 d'octubre de 2000 per iniciativa del Consell d'Europa i, des de llavors, ratificat progressivament pels estats membres del Consell (Espanya encara no ho ha fet), la qual cosa va permetre que entrés en vigor l'1 de març de 2004.

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge s'inspira directament en el CEP, ja en el preàmbul. I fa bé, perquè el CEP s'ha convertit en el marc de referència europeu per antonomàsia amb relació al tractament del paisatge. El CEP reconeix que "el paisatge és un element important de la qualitat de vida de les poblacions, tant en els medis urbans com en els rurals, tant en els territoris degradats com en els de gran qualitat, tant en els espais singulars com en els quotidians". El CEP, a més a més, incideix en el fet que "el paisatge participa de manera important en l'interès general, en els aspectes cultural, ecològic, mediambiental i social". A partir d'aquestes consideracions generals, es proposen un conjunt de mesures particulars de sensibilització, formació, educació, gestió, ordenació i protecció dels paisatges europeus. El CEP reconeix explícitament que "el paisatge constitueix un element essencial del benestar individual i social".

Es faria difícil imaginar avui una iniciativa legislativa a l'entorn de la te-

Joan Nogué

És catedràtic de Geografia Humana de la Universitat de Girona.

Es va doctorar a la Universitat Autònoma de Barcelona i va ampliar estudis a la Universitat de Wisconsin a Madison (EUA).

Ha estat *Adjunct Professor* de la Universitat de Western Ontario (Canadà) i professor visitant en diverses universitats estrangeres.

És especialista en estudis de paisatge cultural i en pensament geogràfic i territorial, temes sobre els quals ha escrit –sol o en col·laboració– deu llibres i nombrosos articles en revistes internacionals de prestigi.

Ha publicat fa poc els llibres *Nacionalismo y territorio* i *Geopolítica, identidad y globalización* i té en premsa *Las 'otras' geografías*, en col·laboració amb Joan Romero. És codirector de la col·lecció de llibres "Teoría y Paisaje", de l'editorial Biblioteca Nueva. Col·labora habitualment al suplement *Cultura's* de *La Vanguardia*.

És el director del Seminari Internacional sobre Paisatge que cada any organitza la Universitat Internacional Menéndez Pelayo. Ha estat nomenat recentment director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya.

màtica paisatgística que no s'inspirés en aquest document. Sense l'impuls institucional –i moral– del conveni, no es poden entendre moltes de les iniciatives de recerca, docents, professionals, polítiques i legislatives en matèria de paisatge que s'han desenvolupat a Europa des de l'any de la seva aprovació. En aquest sentit, i pel que fa a Catalunya, són conseqüència directa de l'aplicació de la filosofia que inspira el CEP:

- l'adhesió al conveni esmentat el desembre del 2000 del Parlament de Catalunya (Resolució 364/VI, de 14 de desembre de 2000), amb la traducció al català gairebé immediata del mateix CEP, un any més tard, per part del Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de Catalunya, juntament amb el Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya;
- la celebració de la Trobada Catalunya 2004 Paisatge (27 de maig de 2004), organitzada per la Generalitat de Catalunya en col·laboració amb el Ministeri de Medi Ambient, per tal d'aprovar una posició comuna de les comunitats autònomes i el Govern espanyol amb vista a la Conferència del Conveni Europeu del Paisatge d'Estrasburg (17 i 18 de juny de 2004), celebrada amb motiu de l'entrada en vigor del CEP;
- la creació en l'inici de l'actual legislatura d'una direcció general amb objectius específics en matèria de paisatge (la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge), dependent del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (PTOP);
- la publicació en revistes institucionals de números monogràfics sobre paisatge (*Perspectives Territorials*, l'estiu del 2004 i *Espais*, la primavera del 2005), on es recullen els principals estudis i projectes paisatgístics més recents desenvolupats a Catalunya;
- l'elaboració l'octubre del 2004 del document *Criteris per al desenvolupament del Programa de planejament territorial*, de PTOB, on per primera vegada el paisatge passa a ser considerat un criteri fonamental en l'elaboració dels plans territorials, i, també, el nombre com més va més gran de cartes del paisatge d'àmbit comarcal, veritables estratègies de paisatge a escala local i comarcal que impliquen poders públics i agents econòmics i socials.

El context europeu, per tant, és realment ric i prolífic en la temàtica que aquí ens ocupa. La Llei hi ha trobat un bon coixí, molt millor del

que podia trobar en el context espanyol i en el pròpiament català, ambdós més aviat pobres en el tractament legislatiu de la temàtica paisatgística. Només a escala local s'havia observat fins ara una certa preocupació pel tema.

En efecte, encara que menys sovint del que seria desitjable, el planejament municipal s'ha servit algunes vegades de figures diverses a l'hora de protegir paisatges emblemàtics i singulars d'especial vàlua o, simplement, de gestionar millor els paisatges del terme municipal. Així es va posar de manifest en el seminari sobre *La incorporació del paisatge en els planejaments urbanístics de Catalunya. Anàlisi de bones pràctiques*, celebrat a Olot el 27 de setembre de 2002 i que la Diputació de Barcelona –un ens que ha mostrat sempre un interès notable pel tema– acaba de publicar en el número 22 de la seva col·lecció "Elements de Debat Territorial" (2005).

**L'experiència
acumulada en altres
països pot ser
extremadament útil a
l'hora de desplegar una
autèntica política de
paisatge a casa nostra**

D'altra banda, molts ajuntaments, com ara el de Girona, han promulgat ordenances d'embelliment del paisatge urbà; altres ajuntaments també han creat ens especialitzats, com ara l'Institut del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida de l'Ajuntament de Barcelona.

La legislació estatal ha disposat d'algunes petites finestres obertes al paisatge, que poquíssimes vegades s'han obert realment i, això sí, sempre des d'una perspectiva estrictament proteccionista i pensada per a paisatges excepcionals, singulars. Ens referim a la Llei de protecció de la natura (Llei 4/1989), que defineix la figura de paisatge protegit, i a la Llei de patrimoni cultural (Llei 16/1985), que podia actuar sobre el paisatge a partir del concepte d'*entorn*. La Llei estatal 6/1998, de 13 d'abril, sobre règim del sòl i valoracions, no soluciona aquesta llacuna existent, perquè, en realitat, només té com a objectiu posar més sòl al

mercat. La Llei "pretén facilitar l'augment de l'oferta de sòl, fent possible que tot el sòl que encara no ha estat incorporat al procés urbà, en el qual no concorren raons per preservar-lo, es pugui considerar com a susceptible de ser urbanitzat". Per això només parla de paisatge en l'article 9, referit al sòl no urbanitzable, quan afirma que tenen aquesta categoria els terrenys sotmesos a algun règim especial de protecció "quant als seus valors paisatgístics, històrics, arqueològics, científics, ambientals o culturals". Poca cosa, tot plegat.

Hem après a conservar el patrimoni històric i monumental de desenes de barris urbans centenaris. No hem estat capaços de fer el mateix amb la varietat excepcional de paisatges de què disposa el país

De fet, si tenim en compte que la major part de competències en matèria de medi ambient, ordenació del territori, planejament urbanístic i patrimoni cultural han estat traspassades a les comunitats autònomes, es pot suposar que serà la legislació autonòmica la que acabarà, tard o d'hora, legislant sobre la qüestió, tot complementant les competències municipals, que són moltes en aquests àmbits. En aquest sentit, són ja diverses les comunitats autònomes que estan treballant en una línia similar a l'endegada a Catalunya, en especial les corresponents a Andalusia, Aragó, Canàries, el País Basc, Galícia i el País Valencià.

Pel que fa a Catalunya, la Llei d'espais naturals del 1985 (DOGC 556, 13.6.1985) va aixecar una certa expectativa amb relació a la temàtica paisatgística a través, sobretot, del Pla d'espais d'interès natural (PEIN) que se'n despenia, aprovat per decret set anys més tard, el 1992.

El PEIN era un pla sectorial ambiciós tant pel que fa a la metodologia emprada en la delimitació dels espais com per la superfície afectada (el 20,9 % del total de Catalunya). Ho era bastant menys pel que fa al nivell real de protecció i a les inversions previstes. El paisatge no hi ha trobat, per tant, l'aixopluc necessari, més enllà de l'article 5, referit als plans especials per a la protecció del medi natural i del paisatge.

La Llei d'urbanisme del 2002 (DOGC 3600, 21.3.2002) semblava, *a priori*, més sensibilitzada pel tema, en inspirar-se en la Conferència de Rio del 1992 i en la Carta d'Aalborg i en apostar clarament per un "desenvolupament urbanístic sostenible", entès com aquell que compatibilitza el creixement i el dinamisme econòmics amb la cohesió social, el respecte al medi ambient i la qualitat de vida de les generacions presents i futures. L'article 9 es referia clarament a la protecció del paisatge, però es limitava als paisatges excepcionals: "El planejament urbanístic ha de preservar els valors paisatgístics d'interès especial, el sòl d'alt valor agrícola, el patrimoni cultural i la identitat dels municipis, i ha d'incorporar les prescripcions adequades perquè les construccions i les instal·lacions s'adaptin a l'ambient on estiguin situades o bé on s'hagin de construir i no comportin un demèrit per als edificis o les restes de caràcter històric, artístic, tradicional o arqueològic existents a l'entorn." El terme *paisatge* reapareixia en l'article 47 sobre règim

d'ús del sòl no urbanitzable, quan, en el punt 47.3, es permetia reconstruir i rehabilitar masies i cases rurals "que calgui preservar i recuperar per raons arquitectòniques, històriques o paisatgístiques". Només admetia nous habitatges en sòl no urbanitzable si estaven vinculats a una explotació agrícola, ramadera, forestal o rústica (també turisme rural i càmping), a part de les actuacions específiques d'interès públic (punt 47.4). Aquestes actuacions (infraestructures, equipaments comunitaris, instal·lacions esportives, etc.) havien d'incloure, per ser aprovades (article 48), informes diversos, entre els quals hi havia d'haver "un estudi d'impacte paisatgístic".

Amb molt poques modificacions, aquests articles i les seves redaccions es mantenen *grosso modo* en la nova Llei d'urbanisme del 2004 (Llei 10/2004, de modificació de la Llei 2/2002; DOGC 4291, 30.12.2004), que, això sí, reforça en el seu preàmbul la filosofia de l'original, en argumentar genèricament la modificació de determinats aspectes dels articles 47 i 48 "per tal de millorar la gestió del sòl no urbanitzable, la protecció del paisatge i l'ús racional del territori".

Ara bé, ambdues lleis (derogades amb el Decret legislatiu 1/2005, de 26 de juliol, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei d'urbanisme; DOGC 4436, 28.7.2005), tot i representar un avenç molt destacable amb rela-

ció a la legislació anterior existent, continuen tractant el paisatge a partir de les seves singularitats i excepcionalitats, no en conjunt. La Llei té com a objectiu la protecció selectiva de singularitats paisatgístiques i no un tractament més sistemàtic i globalitzador.

En definitiva, la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge apareix en un context legislatiu català i espanyol no especialment ben fornit en aquest terreny i, probablement per aquest fet, ha aixecat una gran expectativa, tant dins com fora de Catalunya.

3. Estructura i continguts de la Llei

La Llei objecte d'aquest comentari està estructurada en cinc grans capítols.

El capítol I ("Disposicions generals") presenta els objectius generals de la Llei, els principis que la inspiren, la definició de *paisatge*, l'àmbit d'aplicació de la Llei, el compromís d'integrar el paisatge en les polítiques d'ordenació territorial i urbanística i en les polítiques sectorials, la tipologia de les actuacions potencials sobre el paisatge i les finalitats d'aquestes actuacions. Sense esmentar explícitament el Conveni Europeu del Paisatge, com sí que passa en el preàmbul, aquest capítol està absolutament impregnat del conveni esmentat, començant per la definició de *paisatge*, que és pràcticament la mateixa (article 3: "[...] qualsevol part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions"), i continuant per l'àmbit d'aplicació (article 4: "les disposicions i les mesures que estableix aquesta Llei són aplicables al conjunt del territori de Catalunya, tant si el paisatge és el resultat d'una acció humana intensa com si hi predominen els elements naturals [...]").

Incloure en la definició de *paisatge* la percepció que les col·lectivitats humanes en tenen és correcte i convenient, no tan sols perquè efectivament és així, sinó també perquè, en el moment de l'aplicació concreta de les polítiques de paisatge i en la fase de definició dels objectius de qualitat paisatgística, quedi garantida la participació social.

També és oportú deixar clar d'entrada que l'àmbit d'aplicació de la Llei és tot el territori, i no tan sols les àrees rurals, o les naturals, o

tot el territori menys aquelles porcions que ja disposen d'una figura de protecció. L'opció per a qualsevol d'aquests possibles àmbits d'aplicació, entre altres, hauria comportat inevitablement una visió fragmentada dels paisatges del país i una impossibilitat manifesta per aplicar-hi polítiques globals i coherents.

De la resta d'articles que formen aquest capítol introductori, jo en ressaltaria el 2, el 5 i el 6. De l'article 2, sobre "Principis", en recalcaria els apartats b i c. El primer es proposa com a principi la preservació,

El paisatge no ha estat mai tingut seriosament en compte pel legislador, ni a escala autonòmica ni a escala estatal

amb l'adopció de les mesures que corresponguin, del "dret dels ciutadans a viure en un entorn culturalment significatiu", i el segon reconeix que "el paisatge és un element de benestar individual i col·lectiu [...]". Seguint també en ambdós casos la filosofia que inspira el CEP, s'admet per primera vegada en una llei catalana que els ciutadans i les ciutadanes tenim "dret" al paisatge i, per tant, es considera el paisatge un objecte jurídic. I en

aquesta mateixa línia, més endavant, es vincula el benestar individual i col·lectiu al gaudi i la contemplació dels paisatges que ens envolten, de la qual cosa es dedueix que un paisatge degradat i estèticament devaluat incideix negativament en la nostra qualitat de vida. Ambdues consideracions em semblen extraordinàriament rellevants i intueixo que, amb vista a un futur no gaire llunyà, tindran conseqüències molt positives en l'ordenament jurídic general i en la pràctica política concreta. L'article 5 és especialment significatiu pel compromís públic de considerar el paisatge "en les polítiques d'ordenació territorial i urbanística, agrícola, forestal, ramadera, d'infraestructures, cultural, social, econòmica, industrial i comercial i, en general, en qualsevol altra política sectorial amb incidència directa o indirecta sobre el paisatge". És veritat que la Llei no estableix els instruments i els mecanismes per integrar el paisatge en aquestes polítiques sectorials, però, si més no, en reconeix la conveniència. Destaco finalment l'article 6, sobretot pel seu caràcter aclaridor, en el sentit de deixar ben clar i ja d'entrada què s'entén exactament per *protecció*, per *gestió* i per *ordenació* del paisatge, els tres conceptes que precisament donen nom a la llei. Vet aquí, tot sigui dit de passada, una altra de les grans aportacions d'aquesta Llei: el fet de fer èmfasi no tan sols en la protecció, sinó també en la gestió i en l'ordenació. Aquest fet ens allunya del que era habitual fins ara en l'ordenament jurídic en matèries com aquesta: el

tractament dels espais singulars, excepcionals, una visió que, de retruc, ha comportat sovint un cert *laissez faire* en la resta d'espais que no gaudien de la protecció corresponent.

El capítol II se centra en el paper del paisatge en el planejament territorial i en desplega els seus dos instruments fonamentals: els catàlegs de paisatge i les directrius de paisatge. L'article 10 defineix els *catàlegs de paisatge* com "els documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir". Així, doncs, els catàlegs de paisatge són les eines que ens permeten conèixer com són els paisatges catalans, quins valors tenen, com evolucionen segons les dinàmiques econòmiques, socials i ambientals actuals i, a través dels objectius de qualitat paisatgística, quin tipus de paisatge volem i com podem assolir-lo. Es tracta, sens dubte, d'un instrument nou, pioner a l'Estat espanyol, que molt probablement esdevindrà un dels pilars fonamentals de la nova política de paisatge a Catalunya. L'article 11 estableix quins han de ser els continguts mínims que han d'incorporar els catàlegs de paisatge, i que són:

- l'inventari dels valors paisatgístics presents a la seva àrea;
- l'enumeració de les activitats i els processos que incideixen o han incidit de manera més notòria en la configuració actual del paisatge;
- l'assenyalament dels recorreguts i els espais principals des dels quals es percep el paisatge;
- la delimitació de les unitats de paisatge, enteses com a àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents a les quals pot correspondre un règim diferenciats de protecció, gestió o ordenació;
- la definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge; i, finalment,
- la proposta de mesures i accions necessàries per assolir els objectius de qualitat paisatgística.

Atès que els catàlegs es conceben normativament com un ingredient fonamental del planejament territorial, el seu abast territorial es cor-

respon amb el de cadascun dels àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials, que coincideix amb les set regions en què s'organitzarà en el futur l'estructura política administrativa de Catalunya. El Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, l'ens que ha d'incorporar les directrius que emanin dels catàlegs de paisatge als plans territorials parcials, ha encarregat a l'Observatori del Paisatge (OP) l'elaboració dels set catàlegs de paisatge en el període comprès entre el juny del 2005 i finals del 2007. En el moment d'escriure aquestes ratlles estan ja a punt de ser lliurats els corresponents al Camp de Tarragona i la Plana de Lleida, i a punt de començar els de l'Alt Pirineu i Aran, les comarques gironines i Terres de l'Ebre. Tal com preveu l'article 11, dels catàlegs de paisatge se'n desprenen les directrius de paisatge, això és, les determinacions que precisen i incorporen les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en els plans territorials parcials o en els plans directors territorials.

Una altra de les aportacions rellevants de la Llei és la que s'exposa en el capítol III, relatiu a l'OP, que és definit com "una entitat de suport i col·laboració amb l'Administració de la Generalitat en totes les qüestions relacionades amb l'elaboració, l'aplicació i la gestió de les polítiques de paisatge". La Llei no li dóna una personificació jurídica concreta i, en aquest sentit, deixa la porta oberta. La que finalment ha adoptat l'OP és la del consorci i, d'aquesta manera, compleix el que s'indica en el mateix article en el sentit d'adoptar una composició que representi de la manera més àmplia possible els diversos agents que actuen sobre el paisatge.

ge. En formen part, per tant, la mateixa Generalitat, encapçalada pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques, les universitats catalanes, les quatre diputacions, les dues associacions municipalistes, els col·legis professionals més estretament vinculats amb el tema, la Fundació Territori i Paisatge de Caixa de Catalunya i l'Ajuntament d'Olot, com a ciutat que n'acull la seu tècnica. Disposa també d'un consell assessor del qual formen part col·lectius socials molt diversos i, a títol individual, científics vinculats amb la temàtica.

En els pocs mesos de vida de l'ens, l'OP s'ha convertit ja, com preveia la Llei, en l'espai de trobada per excel·lència de la Generalitat de Catalunya, l'Administració local, les universitats, els col·lectius professionals i, en general, la societat catalana en tot el que fa referència al paisatge. Els Estatuts de l'OP despleguen, de fet, la composició i les funcions que en la Llei només s'apunten de manera genèrica. Aquestes funcions són, concretament, les següents:

- establir criteris per a l'adopció de mesures de protecció, gestió i ordenació del paisatge;
- fixar criteris per establir els objectius de qualitat paisatgística i les mesures i les accions necessàries destinades a assolir aquests objectius;
- establir mecanismes d'observació de l'evolució i la transformació del paisatge;
- proposar actuacions encaminades a la millora, la restauració o la creació de paisatge;
- elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya destinats a identificar, classificar i qualificar els diferents paisatges existents;
- impulsar campanyes de sensibilització social respecte al paisatge, i l'evolució, les funcions i la transformació d'aquest paisatge;
- difondre estudis i informes i establir metodologies de treball en matèria de paisatge;
- estimular la col·laboració científica i acadèmica en matèria de paisatge, com també els intercanvis de treballs i experiències entre especialistes i experts d'universitats i altres institucions acadèmiques i culturals;

El seu web, actiu en quatre idiomes, és www.catpaisatge.net.

- fer el seguiment de les iniciatives europees en matèria de paisatge;
- preparar seminaris, cursos, exposicions i conferències, com també publicacions i programes específics d'informació i formació sobre les polítiques de paisatge;
- crear un centre de documentació obert a tots els ciutadans i ciutadanes de Catalunya; i, en general,
- esdevenir el gran paraigua en el qual qualsevol persona interessada pel paisatge es pugui aixoplugar.

Entenem que ha estat un encert concebre de bell antuvi l'OP en forma de consorci amb entitat jurídica pròpia. Aquesta estructura li ha donat un caràcter obert i flexible, una gran agilitat en el seu funcionament i una permeabilitat absoluta. Aquests trets són aconsellables en un ens que té la responsabilitat de desplegar les funcions que s'han esmentat més amunt i d'elaborar cada quatre anys un informe sobre l'estat del paisatge a Catalunya, que serà presentat al Parlament de Catalunya per part del Govern.

Els dos últims capítols se centren en els instruments de concertació d'estratègies, en les mesures de sensibilització i educació i en el finançament.

El capítol IV es refereix als instruments i a les mesures de sensibilització. Si bé aquestes mesures no es concreten, sí que s'entra en detall, en l'article 14, en un instrument de concertació específic: les cartes de paisatge. Les cartes són concebudes com una eina de concertació d'estratègies entre agents públics i privats per tal d'acordar actuacions que s'adrecin al manteniment dels valors del paisatge en el seu àmbit territorial. És important fer notar que la signatura d'una carta de paisatge no representa una mera declaració testimonial d'objectius i principis, sinó l'assumpció d'un compromís per part d'administracions i d'altres agents implicats en favor del paisatge, a través del qual les entitats es fan corresponsables i es comprometen a treballar per assolir els objectius signats. Les cartes de paisatge són promogudes pel Govern, els consells comarcals, els ajuntaments o altres administracions locals. L'agent promotor és qui redacta la carta, qui n'impulsa les adhesions, qui incentiva la participació dels agents socials i econòmics i qui es coordina amb les diverses parts. Crec que és adequat que en l'articulat s'estableixi que les cartes de paisatge tinguin en compte el que els catàlegs de paisatge preveuen per al seu àmbit i que les cartes que es formalitzin en absència dels catàlegs incorporin posteriorment les seves recomanacions.

S'admet per primera vegada en una llei catalana que els ciutadans i les ciutadanes tenim "dret" al paisatge i, per tant, es considera el paisatge un objecte jurídic

Finalment, el capítol V fa referència al finançament a través de la creació del Fons per a la Protecció, la Gestió i l'Ordenació del Paisatge, un fons que es dotarà amb aportacions directes del Govern a través dels pressupostos del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat i amb les aportacions de les altres administracions, entitats i, si s'escau, empreses.

4. A tall de conclusió: els reptes de la Llei

Vet aquí una llei curta, clara, precisa i entenedora. Diu el que ha de dir i ho diu bé i, en aquest sentit, supera amb escreix els requisits mínims de qualitat i rigor que s'espera del legislador. S'ha fet una bona feina, i més tenint en compte que és la primera llei en la nostra història que actua sobre un bé tan especial com és el paisatge.

Certament, la Llei podia haver anat més enllà en alguns aspectes, sobretot en la fórmula prevista per finançar-ne el desplegament. Segurament hauria estat un procediment més complex i l'acord polític al Parlament hauria estat força més difícil, però és cert que s'hauria pogut plantejar una fórmula de finançament que no depengués només de l'aportació directa del Govern, sinó que obeís a altres criteris i que explorés altres vies alternatives, com semblava que inicialment es volia plantejar. No va ser així per raons que se'ns escapen, però que podem intuir.

Sigui com sigui, el finançament serà un dels grans reptes que ha d'encarar la Llei, si el Govern vol que la ciutadania noti a curt termini i arreu del país el resultat de les actuacions de millorament paisatgístic, tan necessàries i urgents després d'anys de deixadesa i oblit, i que ha començat a endegar amb encert la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge del Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

L'altre gran repte, no menys rellevant que l'anterior, és el d'afinar molt bé els instruments previstos, per tal que les virtualitats evidents de la Llei en el planejament territorial "amarin" i condicionin positivament i, al més aviat possible, el planejament urbanístic, l'autèntic camp de batalla on cal lliurar la guerra contra la degradació i la banalització dels nostres paisatges. La Llei marca bé les regles del joc a escala del planejament territorial, però no tant a escala del planejament urbanístic.

Davant de la dificultat òbvia de retocar una llei acabada d'estrenar i que va ser aprovada pel Parlament de Catalunya sense cap vot en contra i una altra –la d'urbanisme– acabada de modificar, però que té connexions evidents amb la que aquí comentem, cal esperar i desitjar que se serà molt curós i hàbil en la redacció dels dos reglaments corresponents, que s'han d'elaborar conjuntament. Una operació d'enginyeria reglamentària d'una certa complexitat és probablement l'única via que ara per ara tenim a les mans per superar aquest segon repte.

Ens queda, finalment, el repte de la sensibilització i l'educació ciutadanes, imprescindible per dotar els habitants d'aquest país amb aquella "consciència de paisatge" que comentàvem a l'inici de l'article i de la qual anem tan escassos. El Govern ha de saber treure

partit d'una realitat esperançadora: el paisatge és, cada cop més, un tema d'interès general que transcendeix els àmbits especialitzats en els quals s'havia reclòs fins ara, i s'està convertint en un tema d'interès general.

Lentament i discretament, comença a fer forat la idea –encertada– que un entorn atractiu, afable i harmoniós genera una sensació agradable de benestar, que augmenta notablement la qualitat de vida dels ciutadans. El Govern ha de fer el possible perquè aquesta percepció encara minoritària es generalitzi tan aviat com es pugui. Ens hi juguem molt com a país. ■